

ՕՐԱԳԻՐ ԶՄԻՌՆԻՒԱՅ

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ ԵՒ ԱՌԵՒՏՐԱԿԱՆ

ՈՒԹԵՒՏԱՍՆԵՐՈՐԴ ՏԱՐԻ

ԶՄԻՌՆԻՒԱ ՈՒՐԲԱԹ 25 ՅՈՒՆԻՍԻ 1858

ԹԻՒ 576

ԶՄԻՌՆԻՒԱ, 25 ՅՈՒՆԻՍԻ

Տարակոյն չկայ որ վեհափառ Վ իթթորիա թա-
գուհւոյն այցելութիւնը զոր պիտի ընէ Պէթ-
պուրի Վարդէն Նորորդ կայսեր, յայտնի ապա-
ցոյց մըն է մտերմական բարեկամութեանը և
քաղաքական համաձայնութեանը, որ այսօրուան
օրս կը տրուէ յիշեալ երկու զօրաւոր տէրութեան
մէջ: Վայց և այնպէս այս մօտաւոր այցելու-
թեանը և ընթաց խորհրդակցութեանը տարբեր
մեկնութիւններ կուտան լոնտոնի գլխաւոր
օրագրութիւնները:

Վյոնիթայն վրայոք Վայցլին հրատարակած
կառնածաւոր խօսքերուն դէմ, միւս լրագրու-
թիւնները յառաջ բերին ուրիշ երկու անգլիա-
կան թերթից կարծիքը, որ են Մարիլի Նոթ և
Մարիլի Նոթ: Նոթն Տէյլըն-ը լրագրին
ևս իւր կողմէն կը պատասխանէ Վայցլին յօդ-
ուածոյն՝ դատաւարական լիակշիւթ յայտնած կեղծ
կամ ճշմարիտ երկիւղը, զոր կերելի թէ Շէր-
պուրի նաւարանին շինութիւնը պատճառած է
յիշեալ լրագրոյն:

Հրաւերն ի տօնախմբութիւնն Շէրպուրի,
կրնէ Տէյլըն-ը, կապացուցանէ թէ Վաղղիաց
ւոյց կայսրը յաղթեց գրգռութեան պատճա-
ռաւոր Վաղղիոյ և Վաղղիոյ մէջ կը տրուին, և
միտքը դրած է հաստատուն պահել այս երկու
տէրութեանց մէջ եղած դաշնակցութիւնը,
և թէ իւր կողմէն Վաղղիոյ կառավարութիւնն
ևս կուզէ զհաստատութիւն այս գաշակցութեան:
Վյոնիթայն պարագայից մէջ ուրիշ բան չեմք
տեսներ բայց միայն պարծենալու և ուրախա-
նալու պատճառներ: և ամենեւին նուաստանա-
լու վրայ մը չունինք:

Մարիլի Նոթը լրագրին ևս Վաղղիոյ և Վաղ-
ղիոյ վեհապետաց մէջ ընթաց մօտաւոր տեսու-
թիւնը փոխադրութեան առհասարակաց մը կը
համարի փոստ ապագային:

Վմեն ողջամիտ անձինք պիտի ցաւին, կրնէ,
որ Վաղղիոյ հասարակաց կարծեաց գլխաւորնե-
րը, այսինքն երեւել լրագրիները, Վաղղիոյ կայ-
սեր հրաւիրանաց առիթը ընտրեցին նորոգելու:

ՔԱՂԱՔԱՔԱՆԱՅ

Յայտարարական թուղթ հասարակութեան Հայոց ԲՅԱՆԿՈՒ
ընդգրկման համար միջոցաւ տալու, ժամանակոյ
աստ յձ գեղարմէրի 1857, թուարկեալ ի Զուլայ 1857:

Նմանու կամ անտարադիր գրութեան միայ
կամ հարկաւոր է պատասխանել, կամ արկանել
զայն ի բաց, և յայնիշտատկութիւն յաւանդելու:
Վսեռ, զառաջին շաւիղ լաւագոյն, թերեւս իցէ
միջոց կատարել ի ձեռն օրագրաց աշխարհին,
մանաւանդ իբրեւ հրապարակական իցէ նիւթն
որպէս է առաջինայն, սակայն ի բացակայութեան
ազգային թերթի ի կողմանս մեր՝ համադրեմք
հրատարակել զայս առ անձինն:

Վյոնիթայն տակաւ արտադրել զիտաւոր զգուշաւ իմն
ու շարքութիւն տապալել անանուն և անգոյն
ներքէ գրութեանն՝ ոչ զի արժան րոպէական ու-
շայ զայն վարկանմը: զոր ընդ ընթերցումն ա-
ռաջին շարժումն ի մեղէր ի ծուկնս պատա-
ռօտեալ տալ հոգմոց պարծուցանել անգրէն ի
ծոց գրողին: ասկայն ըստօրումն ի հաստատա-
պէս օրինակ նորին տարածեալ լինիլ ի չարամիտ
հեղինակէն ոչ միայն այլ, այլ և ամենայն ուրեք
ի Հեղկոստան՝ նպատակաւ շփոթելոյ զմիտս
Վաղղիոց, մեր ի մեր մտան չկարեմք լաւ թը
անցանել, և տալ նմա կարծել իմն զի զմեզ խո-

համար իրենց յարձակումները: Վարդէն Նո-
րորդ կայսրը մինչև ցայսօր մեծամեծ ապացոյց-
ներ տուաւ Վարդիոյ խաղաղութիւնը հաստա-
տուն պահելու իւր բազմանոց վրայ: ուստի
այնչափ ապացոյցներէ ետեւ, միթէ կը կարծուէր
որ դարձեալ պիտի մեղադրեն զինքը, և յանուն
այն ազգին որունմէ, տակաւին շատ ժամանակ չէ,
այնքան սուտ ամբաստանութիւններ լսեց: Վյոն
չարամիտ բարանաց գէմ միմիայն հնարաւոր
դարձանք՝ հոստարակական բողոք մըն է զոր
Վաղղիոյ ժողովուրդը պէտք է ընել, յայտնելով
թէ ինքը մանակից չէ ամենեւին այն գաղափարը
զոր կը հրատարակեն յանուն իւր, և թէ բաւա-
կան համարումուն իւր վրայ և բաւական վա-
րտահանութիւն իւր զօրութեանը վրայ, ուստի
չկրնար այսպիսի անհիմն երկիւղներ կրել:

Վրաւ որ ցաւալի է, կրնէ ուրիշ լրագիր մը
ևս, որ Վայցլին նման մեծ ու երեւելի օրագրու-
թիւն մի աշխարհի հասարակաց մտքին մէջ հաս-
տատուն պահել զանհանգարտութիւնը այնպիսի
ժամանակ մի, որ Վաղղիոյ և Վաղղիոյ կառա-
վարութիւնները փոխադրութեան մեծ ջանք կընեն
սեղմելու համար զկապերը բարեկամութեան այս
Չ ազգաց, որոց համաձայնութիւնը վերջինս ա-
տիճան հարկաւոր է աշխարհիս խաղաղութեան:

Փարիզի խորհրդակցութիւնները կը շարունակ
ուին հանգարտութեամբ, և ըստ երեւմանց,
գլխաւոր խնդրոց գծաւորութիւնները անհետ
եղած են և համաձայնութիւնը ըստ մեծի մասին
կըտրուէ այս գեոպոլիտիկական ժողովին մէջ:

Չինաստանէն հասած վերջին լուրերը կը ծա-
նուցանեն թէ Վաղղիոյ և Վաղղիոյ նաւատոր-
միւնները միջակած են Վիէն-ը գետոյն բերդը
և տրեւր են անոր մայիսի 8-20ին, առանց մեծ
փոխ մը կրելու: Չինացիները 180 թնդանթ և
բազմաթիւ զօրք ունենին, բայց և այնպէս չկը-
ցան գէմ դնել զաշխարհից նաւուց զօրաւոր
յարձակմանը: Մայիսի 10-22ին, անգլիացի և
գաղղիացի նաւերը յիշեալ գետոյն վրայ նա-
ւարկելով սկսեւ են յառաջ երթալ դէպ ի Վե-
բին, որ Չինաստանի մայրաքաղաքն է:

Բամանիկ կարիցէ ի հաւանութիւն ամենանարգ
բարբառանց իւրոց: Ուստի միակամ յօժարու-
թեամբ շարժեալ՝ կամիմք և ցանկամք սովին
յայտարարական թղթով մերով ընդգէմ իւրա-
քանչիւր և բովանդակ պարունակութեանց և
բանից անանուն գրութեանդ այդ միկ ոչ միայն
յայտ առնել զստատիկ զուրութիւն և զայրա-
ցումն զգալութեանց մերոց զապիրատ գրչէն
և զկատարեալ արհամարութիւն զամենայն
գրութեանց նորա, այլ և եթէ հնար իցէ դուք սու-
կաւուր իրաւունս առնել բարեացապարտին
ազգի՝ չարաչար բամբաստելոյն ի բարութեանաց
անպատկառ հեղինակին: Եւ զայս իրաւունս
յուսումք և ակն ունիմք ամենայն ժողովուրդ
արդարակորով և երախտագէտ զգալոցէ զյօժա-
ռութիւն տունէլոյ նմա այս կամ այլ կ'ըմբռնու:

Եւ զի անհնար է հաճոյանալ ամենեւցան, և
կամ գոհ առնել զամենեւին, մանաւանդ որ
զհասարակաց կընու զգալաւոր չխաբար զօրաւոր
ապացոյցի, բայց և զի գտանին միշտ յամենայն
խաւմը՝ յամենայն ժողովուրդ մարդիկ այնպի-
սի բնաւորութեամբ զորս գոհ առնել ընդ յան-
ցանք և անխաւաքութեան, նոյնպէս չունի պէտս
առարկութեան: Սմին իրի չեն ինչ զարմանք
զի Վարին Վրացիութիւն արժանապատիւ թագ-
դէոս արքեպիսկոպոս, այժմեան ազգասէր և

Վաղղիոյ կառավարութեան Վիկթոր անուն
պաշտօնական լրագրութիւնը, յունիսի 4-16
ամսաթուով, հետեւեալ կերպիւ կը պատմէ Նիւ-
տէի աղետալ անցքը:

Վրիկ առաւօտ հասած նամակները սոսկալի
դէպքեր կը ծանուցանեն, որոց տեսարան եղած
է Նիւտէ քաղաքը յունիսի 3-15ին երեկոյն:
Խուռն բազմութիւն կը ծանուցանէ մարդոց
յարձակեցաւ Վաղղիոյ հիւպատոսարանին վրայ
և զինի սպանանելոյ զմիտոր Վաթ սը Վեճին
Վրիտանիոյ վեհափառ թագուհւոյն հիւպատոսն
էր, նոյն բազմութիւնը Վաղղիոյ հիւպատոսա-
րանն ալ կոխեց և միւսնոյն կերպիւ սոյն ճարակ
ըսաւ մօտի Վեճիար անուն Վաղղիոյ գործակալը
և իւր ընկիցը: Հիւպատոսարանները կողով-
տուեցան և բոլորովին քանդուեցան: Վաղղիոյ
քրիստոնէայ բնակչաց մէկ մասը՝ նմանապէս
կեանքերին կորուսին և մնացեալները գիշեր-
ուան մթութեանն օգնութի գտնելով փախան:

Վյոնիթայն բարբարոսութեան գործերը,
որ մահմետական կրօնամուրթեան ամենէն գէշ
օրերը գործուածներէն աւելի սոսկալի են և կը
կարծուէր թէ մեր օրերը անկարելի է որ գործ-
ուին, խիստ վշտալի չտաւորութիւն մը պատ-
ճառեցին Վաղղիոյ և Վաղղիոյ մէջ: Վյոն աղէ-
տալի անցքը երեւել և շատ հատուցումը կը
պահաջեն: ուստի կայսեր կառավարութիւնը,
նմանապէս Վաղղիոյ թագուհւոյն կառավարու-
թիւնը միտքանութեամբ խորհուրդ և կարգա-
գրութիւններ կընեն, որպէսզի այս հատուցումը
համաձայն ըլլայ իրենց դրօշակաց պատուոյն
պահանջմանը, և համեմատ՝ գործուած եղեւ:
նութեան մեծութեանը, որուն զոհ եղան իրենց
գործակալները:

Օսմանեան կառավարութեան ալ հաւաստ-
րապէս օգտակար է որ արդարութիւն ըլլայ տն-
միջապէս: ուստի այս ծանրագոյնացի մէջ ա-
նոր ցուցնելու փութածան հոգորութեան վրայ
ամենեւին երկբայութիւն չունիմք: Վրոչէն իմա-
ցանք թէ այս դէպքերուն առջի լուրը առնե-
լուն պէս անմիջապէս զօրապետ մը որոշեմ է
յու զարկելու ի Նիւտէ, ի խաւնութիւն ունե-

բարեկանամ Վաղղիոյն Տուղայու (զորմէ են
բարութեան) չկէ հաճոյացեալ պարտաւարին,
և նորին նմանեաց: Չկամիմք շարժել զգրու-
թիւն մեր ի բարբառանս քուսին առի զմիմի
հետադարձ և հերքել: Վշտաւ այսպիսի թերեւս
արժիցէ այնպիսի ամբաստանութեանց՝ զոր ոչ
զօրէն գողի և վատի արասցէ որ որպէս սովոր են
առնել միայն արք օճաբարոյք, այլ արձակ հա-
մարձակ և գէմ յանդիման՝ ոչ ծածկելով զա-
նուն իւր, և տալով հաւասար իրաւունս ընկե-
րին՝ արդարացուցանել զանձն թէ կարիցէ:
Վայց զիտրդ և իցէ յօրինակիս յայտնի ընդու-
նիմք զի չէր հնարաւոր անարգ լուտագրին ծա-
նուցանել զինքն: Վալի զի գրուածք իւր ողջոյն
սկսեալ քոտմնելի իմն զպարտութեամբ ծայրէ
ի ծայր լին ստուծութեամբ, դաւաճանութեամբ,
և բարութեան, որոց և ինքն խելահաս լեալէ
եթէ ոչ խղճահար: Երկրորդ՝ սոսկ յայտնութի
իւրոյ անուն զուցէ ամենազօր փոստ առնէր
առ ամենայն հեռաւոր պատուաւոր անձինս,
զորս է իւր նպատակ ի թիւրեւ, վասն ի բաց
հերքելոյ նախատանք զամենայն զոր ժպրհի լը-
բարար չարախօսել զառնէն Վոտուոյ: Հաղազս
այսորիկ թուի թէ խորամանկ դիտաւորութեան
կամի գողցես զազմութեամբ անուան յարեւ
ի վատահամբաւութիւն անդ զկերպարան իմն

նախընտրելով յանցաւորները փնտռելու և խտրելու պատժելու զանոնք, առանց վերստին հրաման ինքրեւր ի կոտորածն ապօրոյն»:

—Այստեղի աղէտալի դժբաղդ գէպքերը մեծապէս վշտացուցին օգոստոսիան Սուլթանին բարեգութ սիրտը . ուստի զինի յուղարկելով իսմայիլ փաշան յիշեալ քաղաքը սաստիկ հրաւաններով ի պատժել զյանցաւորները, Նորին Սուլթանին իբր անալիս գործ հատուցման և միջնորդութեան, բարեհաճեցաւ սովոր հազար ֆրանք հասոյթ շնորհել Այստեղի Վաղղիյ հիւպատոսին աղկանը, որուն դժբաղդ հայրը զոհ եղաւ յունիսի 3ին նոյն քաղաքին մէջ պատահած կոտորածին, ու ինքն ևս վիրաւորեցաւ այս սոսկալի դէպքին մէջ:

—Այստեղի նուազօրէն կը գրեն թէ հետեակ զօրաց գունդ մը անցեալ շաբթու մեկնեցաւ Վիլնիւսի քաղաքէն ելլալու, ուսկից Այստեղի պիտի ելլայ, Նմանապէս Վիլնիւսի փոխարքային հրաման յուղարկեցաւ որ ուրիշ երկու զօրագունդ ևս մատակարարէ արտաքին կարգի գործակալ իսմայիլ փաշային, որուն յանձնուած է փնտռել և պատժել զյանցաւորները Այստեղի կոտորածին:

Այստեղի հասած լուրերը խիստ օգոտակար են ի մասին անդորրութեան և ապահովութեան նոյն կղզւոյն, թէպէտեւ նոր սպանութիւն մը ևս պատահեց է. այսինքն Յայն մը գարձեալ մահապատիւն մը կենալը վերջուցեր է. սակայն խառնութիւնը շուտով վերջացեր և վստահութիւնը սկսեց է վերստին հաստատուիլ ու առեւտրական գործերը իրենց սովորական ընթացքովը, յառաջ կը լինին եղբ: Այստեղեալ գիւղերէնց երեսփոխանները յուլիսի 6ին կատարեալապէս համաձայնելով կուսակալին և կայսերական գործակալաց հետ, գրով խոստացեր են իրենց բնակարանները գառնալու: Այստեղի շատերը սկսեցին իրենց սովորական գործերը զբաղիլ: Մահապատիւններն ևս ապահով ըլլալով քրիստոնէից բարեմասութեանը վրայ, խոստացեր են անյայտ մեկնելու քաղաքէն, ուսկից քանի մը գերգաստանք արգէն ելած են եղեր:

—Ստեղի հրատարակուեցաւ ի յոնոն տէրութեան եկամտից հաշիւը վստի վերջին երեք ամսոց: Այս հաշիւը բաղդատելով անցեալ տարուան նոյն երեք ամսոց հաշուին հետ, 1 միլիոն 1796 լուա սթէրլին սկսեց է իսկ անցեալ բոլոր տարուան եկամտից հետ բաղդատելով, նուազութիւնը 5 միլիոն լուայէն աւելի է: Այս զիւրկան լրագրութիւնները այս փնտաւար ելքը հրատարակելով, կը ծանուցանեն միանգամայն թէ հիմնաւոր երկիւղ մը չկրնար պատճառել հայրենասիրաց. ըստորում այս պահասու-

հաւատեաց: Այս ատէ թէ յերկիւղէ (արժանահան սրտով) ծածկէ զոտորագրութիւն, և ձեռագիր իւր միանգամայն, և վստի ստորագրելով զուղղութիւն ասացելոցն ինքնէ ժողով զընթերցողն գրել և տեղեկանալ ի բարեկամաց իւրեանց ի ծուղայ: Արդ՝ չեք ինչ առաւել հասարակ յաղագս առժամեայ փաստի ի բերանս ստախոսաց քան զայս ո՞՞, «Ի՞նչ ինչ չես հաւատում այն ինչ անձին հարցուր» և հրաշալի բան լինի եթէ իրաւ արժան պարապոյդ համարելով գայցեսի հարցանել նշանաւորեալ անձին, և ոչ զբնական հակառակ լուրիցս ի նմանէ: Այլև յուսայ նա, կասկածիմք, զի առեւտրային ընթերցողը ոչ ունիցին բարեկամս ի ծուղայ, և ոչ զբնական համակրութիւն ընդ աշխարհին այն առեւտրական անձին առեւտրային պիտի քննութեամբ: Այս ատէ և իւրաքանչիւր որ ի մէջ որ ունիմք փառք Ստաւոյ ընտանիք, և շարունակ և կարգաւոր համապատասխանիք ի ծուղայ, զիտեմք զի ոչ միայն չվկայեն նշալ իմն ճշմարտութեան լինել ի բոլոր պարտաւորութիւնս նորա, այլ հաղիւ ուրեմն գրեն նոքա զթուղթ յորում չեք յիշատակութիւնը զբարեկարգ և զբարեխնամ կառավարութեան սրբազան Հօրն, և յորում ոչ յաճախին միշտ գովաբանութիւնը և զգոհութիւնը

թիւնը, ինչպէս կը սպասուէր, յառաջ կուգայ, կըսէ Ստեղի Ստեղի լրագրից, մաքսատանց եկամտից և անշարժ ստացուածոց հարկերուն նուազութեան: Այս առաւելանութիւն վերջին դժբաղդ կողմութիւնը դիւրաւ կը բացատրէ զպահասութիւնը որ երեւցաւ մաքսատանց արգէնաց վրայ. նմանապէս անշարժ ստացուածոց, հարկը, զոր կառավարութիւնը հետզհետէ նուազեցուց կը յայտնէ պատճառն պահասութեան որ եկամտից այս ճիւղին մէջ տեսնուեցաւ:

—Վաղղիյ աղկին օտար երկրներու հետ ըրած վաճառականութիւնը մեծ նուազութիւն գտեր է անցեալ տարի. այսինքն 72 միլիոն ֆրանք պահաս եղեր է 1856 տարիէն: Թէպէտեւ այս հաշուին մանրամասն տեղեկութիւնները տակաւին չհրատարակուեցան, սակայն Ստեղի լրագրութիւնը համաձայն կերպիւ կը ծանուցանէ մեզ ընդ հանուր գումարները եղած առեւտրոյն յամին 1856 և 1857:

	1856ին	1857ին
Մտած վաճառքը՝	2741 միլիոն	2689 միլիոն
Ելածը՝	2659 " "	2639 " "
Ֆրանք	5460 " "	5328 " "

Ինչպէս յայտնի կը լինայ, 1857ին 72 միլիոն ֆրանք նուազ առեւտուր եղեր է 1856 տարիէն. և այս նուազութեան միայն 20 միլիոնը գուրտ ելած վաճառաց վրայ կը տեսնուի: Վայց անցեալ տարւոյն վաճառականութեան ահագին ճգնաժամը մեր տալոց առջև բերելով, այս նուազութիւնը զորմանալի և անակնկալ չէ. քանի որ աւելի փնտաւար ելք մը կը փոխուէր:

—Վարքայի մէջ հրատարակեալ Վաղղիյ անուն լրագրոյն յունիսի 25 թուոյն մէջ հետեւեալ յօդուածը կը տարածուէր:

«Յետագայ տեղեկութիւնները կուտան մեզ ի մասին ժողովոյն զօրաց որ մօտիս պիտի ըլլայ ի Վիլնիւս: Իսկական բոլոր առաջին զօրաբաժինը՝ ընդ հրամանատարութեամբ Վիլնիւսի Վարքայի լինանին, Վիլնիւսի պիտի մտնէ և պիտի բաժնուի Վարքայի շրջանները. իսկ այս քաղաքին մօտ բանակեալ զօրաց թիւը 50 հազար հոգի պիտի ըլլայ:

«Իսկական բոլոր զօրաց թիւը 130 հազար հոգի է և երեք զօրաբաժին պիտի ունենայ, իւրաքանչիւրը բաղկացեալ երեք հետեակ զօրագնդերէ, երեք ձիաւոր զօրաբաժինէ և նոյնապի թիւգանթաձիգ գնդերէ: Վատեաղմի ժամանակ, իւրաքանչիւր զօրաբաժին 60 հազար հոգիէ բաղկացեալ կը լինայ, իսկ այժմ 30 և 50 հազար հոգիէ բաղկացեալ է: Ուստի այս պարագան յայտնի ապացոյց մը կը համարուի թէ զօրաց այս գումարով մը մեծ զօրահանգէսի մը համար է և ոչ թէ պատերազմական ցոյց մը ընելու գիտաւորութեամբ»:

զնմանէ: Արդ վստի և յաղբերէ յայտնան առոր վերաբերէ բանբասողն յայտնի լինին միայն ստութիւնը իւր:

Նարժան և արհամարհ որպէս է բովանդակ գրուած կեղծաւոր և նենգաւոր գրչին, այլ լրագրութիւն և անգղամութիւն նորա անցանէ զպի յորժամ նկատեմք, զի ոչ միանգամայն բազում անգամ յանդգնի հիմնել զբաղդանքս իւր վիպիւք կամ անկարկութեամբ որք յամթ և ի խայտարակութիւն իւր միանգամայն զնեւ հակն հաւատուն մտաց մերոց, և ևս քան զիս հաստատեն զլրագրութիւն իւրային ապառուժստաբանութեանց: Օրինակի աղագաւ վիպութիւն ընտանեաց կամ թղթակցաց մերոց, պատմութիւն երեկոց ծուղայո՞ւ յորոց հանգիսեալ են սաստմանք ի մօտայս, և որ անկեր և յարացոյց, և անձամբ ծանօթ ամենեւցուն՝ սրբալիւս իստէր Վարքայի տէր Յովակիման վերջին նուիրակ վանացի, զոր նոյնպէս թշնամանէ՝ այր որպէս գովանի անստերիւր, և քահանայապետ վարք սրպէս և ազգասէր համեստ և առաքինի բնաւորութիւն քաջամեծութեամբ համարեմք համազգեաց մերոց, և ճշմարտապէս վիպեալ ի նոցանէ՝ թէ ի Վաղղիս ուր սիրելի և պատուելի է լեալ ամենեւցուն, և թէ աստ ի ծաւա, ուր կապակցեալ կայ ընդ մեզ բոլորեցուն ամենայն ակնա-

—Պոնիայի նահանգը պատահած խռովութիւնը կը շարունակուի և արեւահեղ կը լինէր՝ կը լինէր միշտ ի մէջ մահապատիւնաց և քրիստոնէից. ուրոց մէջ, դժբաղդութեամբ, ի սկզբանէ անախտեւութիւնը կը տիրէ փոփոխակի: Վերջայայտ ամենայնի Վարձրագոյն Վուսթ բաւական զօք յուղարկած է յիշեալ երկիրը և տարակոյս չէ՞ թէ շուտով խռովութիւնը պիտի դադարի և անդորրութիւնը պիտի չուսնայ հաստատուելու օսմանեան բարեգութ կառավարութեան խոհմէ մարդասիրական կարգադրութիւններով:

—Թէհրանէն յունիսի 30 ամսութեամբ գրուած նամակ մը կը ծանուցանէ թէ վի հափառ Հաճիկ կառավարութեան և Թէհրանի օսմանեան գետ պոնին մէջ եղած բարեկամական յորաբերութիւնները՝ դժբաղդ դիպուածով մը քանի մը օր դադարելէ ետեւ, մեծերնի պատահած աւաւաճանութիւնը բարեկամութեան լմնեցեր է, միջնորդութեամբ միտոր Վիլնիւսի Վաղղիյ գետակնի, և քաղաքական յարաբերութիւնները վերստին հաստատուեր են:

Յիշեալ նամակը կը ծանուցանէ դարձեալ թէ Պարսից Հաճիկ թագաւորանգ որքին որ եօթը տարեկան էր, յունիսի 17ին մեռեր է, մեծ սգոյ և արտուութեան մէջ ձգելով իւր գորովագութ օգոստոսիան հայրը:

Վրտուի թէ Թէհրանի կառավարութիւնը չուղեր վաւերացնել կամ ընդունել Վիլնիւսի խոհմէ ըրած պայմանագրութիւնները ի Վարքայ, ի հաշիւ Վարքայ կառավարութեան:

—Այստեղի նուազօրէն Վաղղիյ գետակնատան առաջին խորհրդոյ քարտու զոր միտոր Վիլնիւս, որ քանի մը ամիս գետակնի պաշտօնն ալ կատարեց նոյն մայրաքաղաքին մէջ մինչև որ Վաղղիւս Վիլնիւսի գալը, վի հափառ Վիլնիւսի թագաւորանգ հրամանաւ, Վիլնիւսի Վրտուի գետակնատան անաւանեցաւ ի Թէհրան:

—Վարքայի Վիլնիւսի քաղաքին մէջ ուրուն բնակաց թիւը 10-12 հազար հոգիի կը հասնի, ժամտամահը մեծ կոտորած կընէ եղբ: Ուստի բնակաց գրեթէ երկու երրորդ մասը քաղաքէն դուրս ելելով անգին անգին ցրուեր են: Ստացեալ 4000 հոգիէն 1500ը յիշեալ սոսկալի անաւան բռնուեր է և 800ը մեռեր է: Վերջին հասած լուրերուն նախընթաց, որը 30 հոգիի չափ կը մեռնի եղեր:

Օսմանեան կառավարութիւնը ամեն հարկաւոր միջոցները ի գործ գնել առաւ, որպէսզի ժամտամահը Վիլնիւսի չկրնայ դուրս ելել և տարածուիլ, նմանապէս առողջութեան պաշտօնատուները մեծ զգուշութեամբ հոգ կը տանին օսմանեան միւս երկրները ազատ պահելու համար յիշեալ տարափոխիկ անտէն:

Արշալոյս 572 թուոյն մէջ հրատարակած է մը

ծուծութեամբ, սիրով, և պատուով վստի իւրոյ պատուական բնաւորութեան, և համարձակեմք ասեւ զի այն ազգային պարծանք և զուարճութիւն զոր խումբ մեր դգայ ունիլ զնա ի քահանայ Հայոց, մանակցին և յայլ ժողովրդենէ ծանօթ սրբութեան նորա:

Այլև խօթամիտ պարտաւորին մի ի մեղաբանաց իւրոյ գնէ զտալ Վրտուի մի ծուղայ յեցուց գրել զթու զթ մի առ հասարակութիւն տեղւոյն: Չմի ինչ կարի նշանաւոր գտանեմք ի գրութեան յայնմիկ, զի որպէս ճշմարտութիւն յաղթող հանգիստացի այնքան պարզապէս ստութիւնը և սխալութիւնը նորա ի վեր երկին յամենայն տողի մինչ արժանի միայն ծաղու համարեմք գրուածն բոլոր, և յապուշ և իստմիկ ու մեքէ գրեալ, եթէ և չգիտեմք ի նոսա գնեւագութիւն և զարամտութիւն գրողին, առոր լուր թերեւս ունիցի զփնտաւարագոյն հետեան: Թուղթ հասարակութեան ծուղայո՞ւ առ մեզ սրպէս և յաճախակի օրհնաբեր գրութիւնը սրբազան Հօրն չպարտաւորեն զայլ առաքիւյ քան զոր ունի ի նպատակ իսկական օգուտ ծուղայո՞ւ, և մեք յայնապէս առեւտմք զայս նուազ ի խոստովանել զի մինչ ցայժամ ոչ իւրք մասամբ գէպ եղեւ մեզ զպաշտօն իմն գուղնաբայ մտտուցանել առանձնակի մա ինք:

